

Прядко О. В.

СВЯТО ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ СТРУКТУРУВАННЯ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ ОСОБИСТОСТІ (НА ОСНОВІ БІОГРАФІЧНИХ ІНТЕРВ'Ю ЖИТЕЛІВ ДОНБАСУ)

Проблема свята вже досить тривалий час зберігає актуальність в суспільствознавчих студіях. Його дослідженням займаються антропологи, етнографи, соціологи, філософи, мистецтвознавці, культурологи, філологи, психологи, а також інші представники суспільно-гуманітарних наук. Вивчення проблеми свята має як теоретичне, так і практичне значення. «Святкування, – писав М. М. Бахтін, – це дуже важлива первинна форма людської культури. Її не можна вивести та пояснити з практичних умов і цілей суспільної праці або – ще більш вульгарна форма пояснення – з біологічної потреби у святковому відпочинку. Святкування завжди мало істотний і глибокий смисловий світоспоглядальний зміст» [1, с. 13–14].

Свято є універсальною та найважливішою рисою соціального життя, особливості свят відображають відмінності між культурами. Через свято знаходить вияв об'єднуюча соціум система цінностей. Свято передбачає момент циклічності, повторення священної історії. В святі її переживають знов і знов. А через це колективно пам'ятають.

Слово «свято» не є однозначним. Наприклад, в академічному тлумачному словнику української мови дане таке визначення поняття «свята»: «день або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати» [5]. Британський словник англійської мови містить таке визначення даного поняття (англ. «holiday»): «час, коли хтось не йде на роботу чи до школи, але вільний робити те, що хоче, наприклад, подорожувати або відпочивати; офіційний день, коли не потрібно ходити на роботу чи до школи; час в кінці грудня і початку січня кожного року, який включає Різдво, Хануку, і Новий рік» [7]. У словнику Д. Ушакова свято (рос. «праздник») – це: 1) день (або кілька днів поспіль), присвячений пам'яті якої-небудь релігійної (історичної або легендарної) події або так званого святого (церковне); 2) «день урочистості в пам'ять якої-небудь видатної історичної, громадянської події, що відзначається публічними зборами, парадом, демонстраціями і т. п.; 3) день масових ігор, розваг і т. п.; 4) щасливий, радісний день, ознаменований якою-небудь важливою, прийнятою подією, удачею і т. п.» [2]. Згідно С. І. Ожегову, свято – «день урочистості, встановлений на честь або в пам'ять когось-чого-небудь; ... вихідний, неробочий час» [3]. На думку А. І. Мазаєва, «слово свято означає певний період часу (година, день або

дні), коли не займаються справами. Воно характеризує такий вільний час, коли десь відмічають, наприклад, певну подію, яку необхідно виділити з потоку інших подій. Останнє досягається в святковому обряді чи ритуалі, тобто в певній символічній дії, яка художньо-виразно обставлена, і до того ж завжди сполучена з чимось надзвичайно радісним або урочистим» [4, с. 10–11].

Концепція гри Й. Хейзинги відкриває нові перспективи у вивченні свята. Він вважає, що гра є епіцентром людської культури в цілому та свят, зокрема. У Хейзинги гра – всеосяжний спосіб людської діяльності, універсальна категорія людського існування. Вона поширюється буквально на все, в тому числі і на мову: «Граючи, дух, що творить мову, раз у раз перескакує з області речового в область думки. Всяке абстрактне вираження є мовний образ, всякий мовний образ є не що інше, як гра слів» [10, с. 24]. Нідерландський філософ-культуролог з ігрової точки зору пояснює архаїчний культ, підкреслюючи, що «в грі та через гру [людство] втілює представлені події та допомагає тим самим підтриманню світового порядку, <...> У формах культових ігор людство намацувало порядок в самому людському суспільстві, закладало зачатки своїх найпростіших державних форм [10, с. 34].

Філософ М. Еліаде підкреслює наслідувальний елемент в святах первісних людей. «Будівельні ритуали відтворюють первинний акт космогонії. Жертва, принесена під час будівництва будинку (церкви, моста і т. п.), всього лише повторення – але вже людиною – споконвічного жертвоприношення, скоєного *in illo tempore* (сакральний, міфічний час, коли обряд був здійснений вперше – богом, предком або героєм – *О.П.*), щоб дати народження світу» [11, с. 42].

В своїй роботі «Золота гілка» Д. Фрезер розглядає святкові дії в їх зв'язку з релігійно-міфологічними уявленнями. На відміну від М. Еліаде, Д. Фрезер вважав, що люди наслідували не богів, а «саму природу, її помираюче-воскресаючий цикл» [6].

А. Піотровський розуміє свято як «дні нехай короткочасного, але вивільнення святкуючих мас ... з-під осоружного гніту щоденної праці, з-під влади обтяжливих соціальних відносин ...» [8, с. 178, 181]. Свободу свята А. Піотровський розумів як «святкову свободу», тобто свободу як психологічний стан, як умовне та тимчасове скасування нерівності, як свободу від боргів, турбот, буденної метушні і т.п., що триває недовго. Він стверджував, що і в такому вигляді свято було загрозою соціальній системі, яка в особі знаті і церкви чередою крутих і жорстоких заходів прагнула «запечатати це джерело, що вічно б'є величезною протестуючою енергією та буйним свавіллям» [8, с. 179].

В даній статті ми ставимо собі за мету проаналізувати свято як один із чинників структурування життєвого світу особистості. Для цього ми звернемося до результатів опитування жителів Донбасу в рамках проекту «Життєві світи Сходу та Заходу України: рух назустріч», проведеного кафедрою філософії та соціології Луганського

національного університету імені Тараса Шевченка в травні – червні 2014 року¹. Ми проаналізуємо як змінюється вибір свят в залежності від віку респондентів. Спираючись на результати дослідження, розглянемо деякі особливості свят і камеморальних практик в Донбасі та Галичині.

Спочатку зупинимося на виборі свят в залежності від віку респондентів.

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання «Які свята відмічають в Вашій сім'ї» за віковими групами респондентів (можлива необмежена кількість відповідей) (%)

№	Свято	Вік групи респондентів			
		18–29	30–44	45–59	60 і старше
1.	Дні народження членів родини	97	98	99	97
2.	Новий рік	96	97	96	91
3.	Різдво Христове	88	83	84	84
4.	Троїця (Зелені свята)	39	41	54	53
5.	День незалежності	19	22	19	19
6.	8 Березня	88	83	87	79
7.	23 лютого	66	65	66	56
8.	День відновлення Української державності 30 червня	1,2	2,5	1,2	3,2
9.	День Соборності ЗУНР і УНР	1,2	2	1,2	1
10.	7 листопада	7	5,6	13	14
11.	День міста	47	36	42	33
12.	Професійні свята	42	52	60	41
13.	9 Травня	1,2	6,2	2,3	4,3
14.	1 Травня	2,4	2,5	3	2,7
15.	Пасха	1,8	1,5	1,2	1

Розглянемо вибір свят окремо для кожної вікової групи. З наведених вище даних ми бачимо, що у всіх респондентів, незалежно від їх віку, найголовнішими святами є дні народження членів сім'ї, Новий рік, 8 Березня, Різдво Христове та 23 лютого. Приблизно однакова кількість респондентів у кожній віковій групі обрали день міста та День незалежності. На останніх місцях за кількістю респондентів, які обрали те чи інше свято, стоять такі свята, як День Соборності України, Пасха, 1 та 9 Травня, День відновлення Української державності 30 червня. Такі

¹ Дослідження проводилося за підтримки Канадського інституту Українознавчих студій Університету Альберти (Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta) в 2014 р. (з 20 травня по 20 червня) в Донбасі (n = 748) і Галичині (n = 731). Донбас представляли Донецька (n = 457) і Луганська область (n = 291), а Галичину – Львівська (n = 454) і Івано-Франківська (n = 277). Вибіркові сукупності формувалися для кожного регіону квотним методом як репрезентативні за ознаками статі, віку і типу населеного пункту. Метод збору первинної соціологічної інформації – стандартизоване інтерв'ю за місцем проживання респондентів.

свята, як 1 та 9 Травня, Пасха/Великдень не були внесені до переліку свят в питанні, респонденти вказували їх за своєю ініціативою.

Ми можемо помітити, що у відношенні деяких свят думки респондентів різних вікових груп розходяться. Це стосується свята Трійці (Зелені свята). Серед респондентів вікових груп 18–29 та 30–44 років менше всього тих, хто відмічає дане свято, 39% та 41%, тоді як серед опитаних вікових груп 45–59 та старше 60 років – 54% та 53% відповідно. По відношенню до святкування 7 листопада схожа картина: 7% респондентів 18–29 років та 5,6% опитаних 30–44 років відмічають дане свято, а серед респондентів 45–59 років та старше 60 років дане свято обрали 13% та 14%. Отже, ми можемо зробити висновок, що запропоновані релігійні свята важливі для респондентів усіх вікових груп, окрім Пасхи, яку обрала невелика кількість опитаних; 7 листопада святкують в більшій мірі люди старшого віку, ніж молодь; українські державні свята (День відновлення Української державності 30 червня та День Соборності) відмічає лише невелика частка респондентів (1–3%), виняток становить День незалежності (19% та 22%).

Життєвий світ індивіда – це відображення в його свідомості та повсякденних практиках освоєних ним ділянок зовнішнього природного та соціального світу. Тому ключ до розуміння практик лежить в аналізі життєвих світів досліджуваних людей. Саме якісні методи можуть в більшій мірі розкрити нам те, який сенс респонденти вкладають в свято. Подальші наші міркування будуть зорієнтовані на дискурс-аналіз. Під поняттям «дискурс» ми будемо розуміти «форму соціальної поведінки, яка бере участь у формуванні соціального світу (включаючи знання, людей і соціальні відносини) і, таким чином, в підтриманні та збереженні соціальних патернів» [9, с. 24]. Це – не просто аналіз розмов, адже «мова – це не просто канал передачі інформації про прості явища, факти чи поведінку людей, а «механізм», який генерує і конститує соціальний світ» [9, с. 31]. Сказане поширюється також і на формування соціальної ідентичності та соціальних відносин. Різні дискурси впливають на те, яким чином люди висловлюються про ті чи інші свята.

В рамках вищезгаданого проекту в лютому–березні 2015 року було проведено 8 біографічних інтерв'ю із мешканцями міст Донбасу. Гайд інтерв'ю розробив І. Ф. Кононов, професор, доктор соціологічних наук, завідувач кафедри філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Інтерв'ю у м. Старобільськ провів він же, у смт Троїцьке Троїцького району Луганської області – автор даної статті. Інтерв'ю проводились з респондентами різних професій, які народились і виростили на Донбасі. Метою дослідження було з'ясування того, хто та що вплинули на структурування життєвого шляху людини.

Ми згрупували свята, про які розповідали респонденти, в дві групи: церковні та державні (причому державні свята незалежної України та свята, які вони раніше відмічали в Радянському Союзі).

Також ми зробили спробу розглянути віковий дискурс, проаналізувавши як змінюється вибір свят респондентами в залежності від їх віку.

Говорячи про церковні свята, респонденти частіше за все використовують такі визначення, як «святе», «найважливіше», «свято душі»: *«Завжди в нашій родині відмічалось Різдво і відмічався Великдень обов'язково. Можливо не так урочисто, можливо не так відкрито, але це справді ці свята, які були і залишаються, те що можна назвати свято душі. <...> Кутю ж носили. Це ж обов'язково, це ж святе було для нас»* (О.П., жін., 48 р., смт Троїцьке, пенсіонерка за вислугою років); *«Всегда Паска для меня это был действительно такой праздник, после которого, ну, совсем по-другому себя чувствуешь. Потом Новый год. Однозначно... То есть, ну, вот – кутя – Свят вечер. В деревне, когда я жил, мы постоянно ходили посевали, это для нас святое было»* (О.В., чол., 25 р., м. Старобільськ, спеціаліст з продажу).

Державні свята, які відмічають респонденти, мають відношення як до незалежної України, так і до Радянського Союзу: *«Перше, дев'яте травня надзвичайно таке урочисте, і до сьогодні у мене цей день, це справді те свято, яке для мене воно ніколи не перестане бути найважливішим»* (О.П., жін., 48 р., смт Троїцьке, пенсіонерка за вислугою років). У людей старше 45-ти років простежується ностальгія за тим, як саме відмічали свята в радянські часи: *«Люблю 1 мая. У нас всегда были праздники в детстве в деревне – маёвки. Настолько ценили людей труда тогда. Сейчас такого нет. <...> 7 ноября еще любила раньше. Раньше это так праздновали, это такое было огромное мероприятие. Это было очень здорово. Сейчас, конечно, такого нету патриотизма. Правильный он или не правильный, но он был. <...> Люблю очень 9 мая. Люблю. Потому что настолько он запал в душу»* (В.І., жін., 61 р., смт Троїцьке, директор Територіального центру соціального обслуговування).

Події в житті людей мають вплив на те, які свята вони відмічають: *«Теперь я праздную как служивый 6 декабря День вооруженных сил Украины, 26 марта - День внутренних войск Украины. Это теперь для меня гордость целая. Обязательно я праздную 9 мая. Это – особый праздник, и я его по-другому начал понимать опять же после службы в армии»* (Д.О., чол., 25 р., м. Старобільськ, менеджер з продажу сільськогосподарських запчастин). *«С этого года большим праздником стал День флага Украины и День Независимости. Вот, после того, как на госадминистрации сделали попытку сменить украинский флаг на ЛНРовский, мы начали ощущать, что такое государственный флаг»* (С.В., чол., 54 р., с. Чмирівка, вчитель історії).

Отже, з наведених даних ми бачимо, що віковий фактор впливає на вибір респондентами свят. Практики святкування відрізняються в залежності від віку респондентів: молоді люди частіше говорять про церковні свята і відвідування церкви, а люди старше 45-років відчують ностальгію за традиціями святкування в Радянському Союзі. В

сучасному світі за межами України спостерігалася тенденція, протилежна отриманим нами результатам: молоді люди байдуже відносилися до церковних свят, а люди старшого віку дотримувалися їх. Дані результати обумовлюють потребу подальшого вивчення ролі свят у структуруванні життєвого шляху особистості.

Список використаної літератури

- 1. Бахтин М. М.** Творчество Франсуа Рабле и народная культура средневековья и Ренессанса [Электронный ресурс] / Бахтин М.М. – М., 1990. – 543 с. – Режим доступа: http://www.krotov.info/libr_min/02_b/ah/00_bahtin.html.
- 2. Ушаков Д. Н.** Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс] / Ушаков Д. Н. – 1934-1940г. – Режим доступа: <http://ushakova-slovar.ru/description/prazdnik/55785>.
- 3. Ожегов С. И.** Словарь русского языка [Электронный ресурс] / Ожегов С. И. – 1949, 22-е издание, 1990. – Режим доступа: <http://boloto.info/dict.php?dic=1&sl=%CF%D0%C0%C7%C4%CD%C8%CA&vid=1>.
- 4. Мазаев А. И.** Праздник как социально-художественное явление: Монография / Мазаев А.И. – М: Наука, 1978. – 392 с. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/353227/>.
- 5. Словник української мови** в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/svjato>.
- 6. Ромах О. В.** Изучение праздника как социально-философской проблемы [Электронный ресурс] / Ромах О. В., Ванченко Т. П. // Аналитика культурологи. – №17. – 2010. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-prazdnika-kak-sotsialno-filosofskoy-problemy>.
- 7. British English Dictionary** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9/holiday?q=Holiday>
- 8. Пиотровский А. И.** Театр. Кино. Жизнь [Электронный ресурс] / Сост. и подгот. текста А. А. Акимовой, общ. ред. Е. С. Добина, вступит. ст. С. Л. Цимбала, примеч. Т. Ф. Селезневой (раздел «Кино») и А. Я. Трабского (раздел «Театр»). – Л.: Искусство, 1969. – 511 с. – Режим доступа: http://teatr-lib.ru/Library/Piotrovsky/Teatr_Kino_Zhizn/.
- 9. Дискурс-анализ.** Теория и метод / Марианне В. Йоргенсен, Луиза Дж. Филлипс / Пер. с англ. – 2-е изд., испр. – Х. : Изд-во «Гуманитарный Центр», 2008. – 352 с.
- 10. Хейзинга Й.** Homo Ludens; Статьи по истории культуры. [Электронный ресурс] / Пер., сост. и вступ. ст. Д. В. Сильвестрова; Коммент. Д. Э. Харитоновича – М.: Прогресс – Традиция, 1997. – 416 с. – Режим доступа: http://lib.ru/FILOSOF/HUIZINGA/huizinga.txt_with-big-pictures.html.
- 11. Элиаде М.** Миф о вечном возвращении. Глава 1 Архетипы и повторяемость. Постановка проблемы [Электронный ресурс] / Пер.

Е. Морозовой и Е. Мурашкинцевой. – Режим доступа: <http://nz-biblio.narod.ru/html/eliade1/retoir1.htm>

Прядко О. В. Свято як один із чинників структурування життєвого шляху особистості (на основі біографічних інтерв'ю жителів Донбасу)

У статті аналізується свято як один із чинників структурування життєвого шляху особистості на основі дослідження, проведеного кафедрою філософії та соціології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка в рамках дослідницького проекту «Життєві світи Сходу та Заходу України: рух назустріч». Було використано результати опитування та біографічних інтерв'ю. Дані були проаналізовані за допомогою дискурс-аналізу. Було розглянуто як змінюється вибір свят в залежності від віку респондентів. Результати аналізу показали, що віковий фактор впливає на вибір респондентами свят, тобто практики святкування відрізняються в залежності від віку респондентів: молоді люди частіше говорять про церковні свята і відвідування церкви, а люди старше 45-років відчують ностальгію за традиціями святкування в Радянському Союзі. В сучасному світі спостерігалася тенденція, протилежна отриманим нами результатам: молоді люди байдуже відносилися до церковних свят, а люди старшого віку дотримувалися їх. Дані результати обумовлюють потребу подальшого вивчення ролі свят у структуруванні життєвого шляху особистості.

Ключові слова: свято, вік, життєвий шлях особистості, свято душі, віковий дискурс.

Прядко О. В. Праздник как один из факторов структурирования жизненного пути личности (на основании биографических интервью жителей Донбасса)

В статье анализируется праздник как один из факторов структурирования жизненного пути личности на основе исследования, проведенного кафедрой философии и социологии Луганского национального университета имени Тараса Шевченко в рамках исследовательского проекта «Жизненные миры Востока и Запада Украины: движение на встречу». Были использованы результаты опроса и биографических интервью. Данные были проанализированы с помощью дискурса анализа. Было рассмотрено, как меняется выбор праздников в зависимости от возраста респондентов. Результаты анализа показали, что возрастной фактор влияет на выбор респондентами праздников, то есть практики празднования отличаются в зависимости от возраста респондентов: молодые люди чаще говорят о церковных праздниках и посещении церкви, а люди старше 45-лет испытывают ностальгию по традициям празднования в Советском Союзе. В современном мире наблюдалась тенденция, противоположная

полученным нами результатам: молодые люди равнодушно относились к церковным праздникам, а люди старшего возраста придерживались их. Данные результаты обуславливают необходимость дальнейшего изучения роли праздников в структурировании жизненного пути личности.

Ключевые слова: праздник, возраст, жизненный путь личности, праздник души, возрастной дискурс.

Priadko O. V. Holiday as one of the factors structuring the way of life of the person (on the basis of biographical interviews of residents of Donbass)

The article examines the holiday as one of the factors structuring the way of life of the person on the basis of a study conducted by the Department of Philosophy and Sociology of Lugansk National University named after Taras Shevchenko in the framework of the research project «Life worlds of East and West Ukraine: moving to a meeting». We used the survey results and biographical interviews. Data was analyzed using the discourse analysis. We have grouped the holidays into two groups: the religious and the state (national holidays of independent Ukraine and holidays preserved from the Soviet Union).

It was viewed as a range of holidays varies depending on the age of the respondents. Holiday is universal and important feature of social life. Features of holidays reflect the differences between cultures. The value system unites the society and is manifested through the holiday. Holiday time involves cyclical repetition of sacred history.

The results of analysis showed that the age discourse influences the choice of holidays by respondents, that is the practice of celebrating vary depending on the age of respondents: young people often talk about religious holidays and going to church, and people older than 45 years are nostalgic for the traditions of celebration in the Soviet Union. Religious holidays are important for respondents in all age groups, except for the Easter, which is selected a small number of respondents; November 7th is celebrated among more older people than younger people; Ukrainian national holidays (Day of Restoration of the Ukrainian state on June 30 and Unity Day WUNR and UNR) celebrated only a small proportion of respondents (3-1%), with the exception of Independence Day (19% and 22%). There was a tendency opposite to our results in today's world: young people were indifferent to the religious holidays and older people – stuck to them. These results necessitate further study of the role of holidays in structuring way of life of the individual.

Keywords: holiday, age, way of life of the person, the holiday of the soul, age discourse.